SÛRÎYE | SYRIA

USCIRF– RECOMMENDED FOR COUNTRIES OF PARTICULAR CONCERN (CPC)

Encumena Azadîya Dînî ya Navneteweyî ya DY (USCIRF) encûmeneke azad û cotpartîyî ya DY ye ku li derveyê welêt çavdêrîya serbestîya dînî û bawerîyê dike. USCIRF-a ku li ser hîmê Qanûnê Azadîya Dînî yê Navneteweyî (IRFA) yê 1998ê avakirî ye, di seranserê dinyayê de ji bo çavdêrîya binpêkirinên azadîya dînî û bawerîyê de standardên Navneteweyî bi kar tîne û ji serekî, wezîrê karen derve û Kongresê re salixê şîretên siyasete pêşkêş dike. USCIRF, dezgeheke ji Wezîrîya Dewleta DY cuda ye û azad e. Raporta Salane ya 2021î encama xebatên yek salekê ya bibelgekirina ji alî Komîsyoneran û karkirên profesyonel ve binpêkirinên qadê û şîretên siyasetên ḥikûmeta DY nîşan dide. Raporta Salane ya 2021î heyama ji çileyê paşîn ê 2020î heta çileyê pêşîn ê 2020î digire nava xwe lê di hin rewşan de hin bûyerên giring ên berî yan piştî vê heyamê jî tên xuyandin. Ji bo zanyarîya bêtir a li ser USCIRF-ê, li vê sîteya înternetê binihêrin yan jî ji jimara têlefona 202-523-3240ê bi USCIRFê re yekser têkilî bikin.

BIDESTKETÎYÊN HÎMÎ

Di 2020î de, her wekî sala berê, li Sûrîyeyê serbestîya dînî, nexasim jî di rewşa pevçûnên li welêt dewam dikin û krîza însanî de di binê gefeke giring de ma. Rejima Serek Beşar Esedî, tevlî kefteleftên xurtkirina serdestîyeke saxlem a li ser mijarên dînî, li ser gelên di binê kontrola xwe de desthilata xwe bê gunehpêhatin pêk anî. Li Wîlayeta Îdlîba dorpêçkirî, Heyeta Tehrîra Şamê (HTS)ya Îslamîsta radîkal a bi Elqa'îdeyê ve girêdayî – ya ku Wezîrîya Dewletê ya D.Y. wê wek "jêdereke xuyandî ya fikarê" yan EPCê daye xuyandin,

Di eyaleta Îdbila dorpêçkirî de Heyeta Tehrîra Şamê (HTS) a endama Elqa'îdeya Îslamî ya Radîkal li gora Qanûnê Serbestîya Dînî ya Navneteweyî (IRFA) ya Wezîrîya Derveyê D.Y. wek "jêdereke fikarê ya taybet" yan EPC hat xuyandin. Di meha çileyê pêşîn de ji bo desthilatdarîya siyasî û leşkerî ya herêmên sivîl reqabeta bi komên herêmî yên hundirê û derveyê xwedêgiravî Hikûmeta Xelasîya Sûrîyeyê re reqabet dewam kir. Herweha hêzên çekdar ên Tirk kontrola li ser axa bakurê Surîyeyê ya di salên 2016-2019an de bi dest xistibûn dewam kirin û li herêmên dora Efrînê kêmanîyên dînî û ji rojavayê Telebyedê heta rojhilatê Resul'eynê axeke ji 75 mîlan diavêjin xeterê.

Li herêmên di binê kontrola rejimê de hikûmeta Sûrîyeyê ji kom û kesên ku ew bawer e tevlî dijberîya siyasî yan çekdar bûne yan destekê dane wan tevgerîna xwe ya bi zordestîyê dewam kir. Hikûmet, li deverên ku ew di destê xwe de hiştiye yan ji nû ve bi dest xistiye de, xurtkirina desthilata siyasî, jîyana aborî û dînî ji her alîyî ve dewam kir. Serek Esed, wek nimûne, digel tevgera xwe ya standard a Be'sî-Nîjadperestîya Erebîyê, bi têgehên Îslamî di şekildayîna birêvebirîya xwe de îsrar kir û di lehê Wezîrîya Ewqafa di binê kontrola rejimê de desthilata dînî ya 'adetî bi awayekî tund ji zanayên Mislimanên Sinnî yên azad *('ulema)* dûr kir. Digel ku hikûmet di seranserê pevçûneke deh salan de ji bo kêmanîyên dînî guh neda perestingehan û cîhên din ên giring jî, di gerewa hişbûn û desteka wan a ne yekser de xwe hê jî wek parêzkarê yekane yê van koman pêşkêş kir – A rastî rejim, eger hîç qeydeke wan a xuyayî ya li ser tevlîbûna dijberîyê tune be, endamên kêmanîyên bi vî awayî li axên di binê kontrola rejimê de bi piranî bi tenê hişt û kehaneta ku ew demeke dirêj bû diparast a xwe bi xwe pêk anî, pêk anî. Eger wisa be jî, bilêvkirina xwe ya hişk û kontrola xwe ya li ser komên bi vî awayî bi tu awayekî neguherand. Wek nimûne, Wezîrîya Edaletê di çileyê pêşîn de dîsa erê kir-herweha heta sebata 2021î bi tevahî gazî nekir-Êzîdîtîyê di şûna dînekî cuda de wek "mezhebekî" Îslamê dabeş kir, bi vî awayî Êzîdîyan dixe binê baskê hiqûqa Îslamê û erê nake ew xwe wek dînekî cuda bi nav bikin.

Herweha her wekî salên berê -û li berevajîyê herêmên din ên Sûrîyeyê û piranîya herêmên firehtir- bakur û rojhilatê Sûrîyeyê ji alî rewşa serbestîya dînî ve wek cîhekî bêhempa yê hîvîdêr ma. Birêvebirîya Xweser a Bakur û Rojhilatê Sûrîyeyê (AANES), van rewşan bi desteka hîmê siyasî yê Encûmena Sûrîyeya Demokratîk (SDC) a pirnîjadî û pirdînî û ya leşkerî ya ji Hêzên Sûrîyeya Demokratîk (SDF) a hevkara D.Y. bi pêş ve bir. Ji alîyekî ve destûr da Misliman, Fileh, Êzîdî û yên din eşkere bibizivin, nasnameyên xwe yên dînî bidin der û heta biguherînin, bi xeterên giring ên gefên ji Tirkîyeyê, çekdarên hevkarên Tirkan, hêzên rejimê û Dewleta Îslamî ya Îraqê û Şamê (DAIŞ) hatî re rûbi rû hat mayîn.

JI HIKÛMETA D.Y. RE PÊŞNÎYARÎYIN

- Sûrîyeyê wek CPCyekê bidin xuyandin û HTSê, wek di IRFAyê de hat binavkirin, ji bo binpêkirinên sîstematîk, dewamkirî û tirsnak ên serbestîya dînî wek EPCyekê bi nav bikin;
- Li ser dezgehên dewleta Sûrîyeyê û destûrdarên wê, birêvebirên HTSê û serekên çekdar ên di nava Sepeya Sûrîyeya Azad a bi desteka Tirkan (TFSA) pêdankirinên bibin mebest pêk bînin, binpêkirinên xuyandî yên serbestîya dînî bikin hincet û warên van kesan rawestînin û/yan di çarçoveya desthilatên têkildar ên aborî û vîzeyê de nehêlin bikevin Dewletên Yekbûyî;

- Ji bo ku Tirkîye ji hemû axên di encama tevgerên ji sînorî wê de de dagîr kiriye de ji bakur û rojhilatê Sûrîyeyê vekişe cedweleke zemanî bê xuyandin û di vê navberê de pê bê kirin ser Tirkîyeyê ew ji komên çekdar ên di binê kontrola wê û tesîra wê de van tiştan bixwaze û li hev bîne û hemû bizavên xwe yên li wê herêmê tesîra neyînî li kêmanîyên dînî û nîjadî dike rawestîne;
- AANESê wek hikûmeteke herêmî ya rewa nas bikin û li gora vê yekê têkilîya wê bi dezgehên D.Y. re firehtir bikin, ji hemû cîhên ew bi rê ve dibe pêdankirinan rakin û tevlî dan û sitandinên bi navenda Cenevê, li gora Biryara Neteweyên Yekbûyî (UN) ya bi jimara 2254an bixwazin ew tevlî hemû tevgeran bê kirin ta ku pevçûna Sûrîyeyê "li ser hîmê serektîya Sûrîyeyê û buhurîna siyasî ya Sûrîye xwedanê wê ye" bê çareserkirin; û
- Ji bo teşwîqkirina xweşbînîya dînî û piralîbûnê pere bidin bernameyên herêmî û ji bo bipêşvebirina wan li axên ji alî AANESê ve tên birêvebirin alî kefteleftan bikin; tevlî ji bo rawestîna li ser fikarên taybet bi kêmanîyên dînî û nîjadî jî ji bo qedandina pêdivêyên malbatên herêmî cedwelê xwandina xwandingehan xurt bikin; û serbestîya dînî û mafên têkildar bi pêş ve bibin.

KILÎLÊN JÊDER Û ÇALAKÎYÊN USCIRFê

- *Bihîstin:* Li Bakurê Rojhilatê Sûrîyeyê Parastina Serbestîya Dînî
- *Op-Ed:* Serekên D.Y. divên li Bakurê Sûrîyeyê li Dijî Zordestîyên Tirkîyeyê Rawestin

Piştperde

Texmîn nîşan didin ku nifûsa Sûrîyeyê piçek bêtirî 20 milyonan e, lê nivîsîngeha Qomsêrîya Bilind a Bextxwazan a UNê da zanîn ku heta paşîya 2020î 6,6 milyon Sûrîyeyî betxwaz in û 6,7 milyon kes jî li nava welêt jicîhbûyî (IDP) ne. Ev nifûs ji alî dînî ve cûrbicûr e: Mislimanên Sinnî ji sedî 74, Mislimanên 'Elewî, Şi'î û Îsmaîlî ji sedî 13, Suryanî, Maronît, Ermenî û Filehên din ji sedî 10, Durzî ji sedî 3 ne û kêm ji Cihûyên Sûrîyeyî li Şamê û Helebê mane. Tevlî vê yekê gava yek li jimara şaşmayî ya kesên jicîhbûyî dinihêre, di nava nakokîya 10 salî ya welêt de rastderxistina van jimaran zehmet e. Çendîn komên kêmanîyên dînî di seranserê deh salên tundîyê de bê rêje revîyan; hin texmîn nîşan didin ku 677.000 Fileh ji welêt derketine û ji sedî 10ê nifûsê bûne lê hatine bûne ji sedî 3,6.

Gava piranîya Sûrîyeyê welatekî ji Mislimanên Sinnî bû, kêmanîya dînî ya 'Elewî, ji gava ku Hafiz Esedê bavê Beşar Esedê serekdewletê vêga di 1970yî de bû desthilatdar ve bû serwerê beşên siyasî û eskerî. Di seranserê çil salên dû re, her du rejimên Esedan bi rêya çarçoveyeke îdeologîyeke Be'sî, binpêkirineke binpêker, xapandina serdestên aborîyê û bipêşvebirina têgeheke parastina kêmanîyên dînî yên din, fetisandina desthilatdarîyê dewam kirin. Tevlî vê yekê, ev çarçoveya dike bişikê piştî serîildana navdar a adara 2011an pelişî û piştî raperikîneke zordar a hikûmetê vegerîya bû şerekî çekdar – di serî de herêmî bû, lê heta nava 2015an rêzeke aktorên herêmî û gerdûnî jî tevlî bûnê. Ji ber ku di pevçûnê de ji wê gavê ve hikûmet dijberîyê perçiqand, nexweşxaneyan, dêran heta xwandingehan jî ji xwe re kir mebest û guh neda wendabûnên sivîl û balê kişand.

Di binê AANESê de Rewşên Erênî

Ne ku bi tenê AANESê girêdayîbûna xwe ya sîstematîk a bi serbestîya dînî ve da zanîn, lê vê çarçoveyê li dijî zemîna gefên ciddî yên derveyî cudakarayên nîjadî û dînî û hêzên eşîrîyê yên tevlîhev ên ji astengîyên din ên potansîyel dibuhurin jî bi kar anîye, di binê AANESê de hin zehmetîyên siyasî û serbestîyên dînî yên pratîk ên bi sebebê têkilîyên tevlîhev ên bizavên çekdar û neteweperwerîya Kurdên hêmanên sazkir dewam dikin. Di nava van zehmetîyan de raportên sitandina ji bo leşkerîyê yên negihîyîyan û fikarên dewam dikin ên li ser cedwela xwandina komên Filehên Suryanî û tirsa daîmî û -eger kêm bibe- belavbûyî ya DAIŞê, rejima Esedî û çekdarên hevkar ên Tirk jî hene. Digel kefteleftên AANESê yên ji dil ên ji bo hemû endamên komên nîjadî û yên dînî re pêkanîna belavbûna serbestîyên dînî û yên din, di seranserê 2020î de ji ber şikestîbûna rewşê, di salên pêş de mayîn û nemayîna bi heman awayî, bi awayekî ji ber xwe ve bû sebebê nifûseke cûrbicûr a nediyar.

Di Binê Dagîrkerîya Tirk de Binpêkirinên Serbestîya Dînî

Dagîrkerîya Tirkîyeyê ya axeke berfireh a li bakurê Sûrîyeyê di 2020î de ne bi tenê ji bo nifûsa bêparastin a wê herêmê, di heman demê de ji bo AANESê bixwe jî jî wek gefeke ciddî dewam kir.

Beşeke giring a vê xeterê ji Tirkîyeyê hat, ji ber ku hikûmeta wê û sepeya wê di nava Partîya Karkerên Kurdistanê (PKK) ya rêxistina terorîst û AANESê de hîç cudakarîyekê nekir, koka a didoyan ji dijberîya bi serektîya Kurd a Sûrîyeyê bû û lawazbûna girêdanên di nava PKKê û Yekîneyên Parastina Gel (YPG) a perçeyekî SDFê bû. Ji ber ku Tirkîyeyê li seranserê bakurê Sûrîyeyê li herêmên AANES/SDFê herêmên sivîl her tim bombe dikir û porantîyela wê ya firehkirina dagîrkerîyê, li ser kêmanîyên dînî û nîjadî yên van bajarokan dibû gefeke yekser. Tevlî vê yekê, desteka ku TFSAya ku herweha wek Sepeya Neteweyî ya Sûrîyeyê (SNA) tê zanîn dide komên radîkal ên Îslamî, ji ber ku ew tevlî tundîya dînî, revandina ji bo fîdyeyê ji ber ku tevlî

zordestîyên din dibin, bi heman awayî bi xasûkî û bi zirar bû. Wek nimûne, Feylequlşama ku perçeyekî TFSAyê ye ya li Efrîna di binê dagîrkerîya Tirk de tevdigere di meha çileyê pêşîn de bajarokê Basûfanê dorpêç kir û tevlî jineke Êzîdî Xezale Mennan Selmoyê jî hin kesan şênîyan girt û ew di bin çav de di îşkenceyên giran re buhurand. Ev çekdar û yên din, li heman herêmê û herêma dagîrker ji 2018an ve bi awayekî potansîyel nêzî 18 perestingehên Êzîdîyan rûxandine. Komên Suryanî, Ermenê û Filehên din jî bi xeteran re rû bi rû mane, wek nimûne, di tebaxê de, mehkemeya bi TFSAyê ve girêdayî li Efrînê Radwan Muhammadê Kurdek bûye û bûye Fileh binçav kiriye û ji ber bawerîya wî, ew bi murtedbûnê gunehbar kiriye.

KILÎLA SIYASETA D.Y.

Siyaseta D.Y. ya 2020î ya ji Sûrîyeyê re, ji teqîna serhildana Sûrîyeyê ya 2011an û ketina welet a şerê çekdarî ve bi hêzên wê tevlîhev dikin û û diguherin rûbirûmayîna xwe dewam kir. Di paşîya 2019an de Serek Donald J. Trump da zanîn ku hêzên D.Y. ji bakurê rojhilatê Sûrîyeyê vekişîyane, ev awa kir ku hin beşên herêmê dîsa bi lez bikevin binê dagîrkerîya Tirkîyeyê û di warê hevkarîya D.Y. û SDF-ê de bû sebebê nexuyayîbûnê. Lê dû re, wek çawa di seranserê 2020î de bû, eşkere bû ku hebûneke leşkerî ya D.Y. ya sînorkirî dê li herêmê heta bi hetayê bima.

Nûnertîya Geşepêdana Navneteweyî ya DY (USAID) li Sûrîyeyê ji bo sivîlên dorpêçkirî wek toreke gelek giring a alîkarîyê ma; di îlonê de John Barsayê wê gavê Wekîlê Birêvebirî bû ji bo Sûrîyeyê pakêteke nû ya alîkarîya însanî ya 720 milyon $î eşkere kir û ji destpêka pevçûnê bi vê gavê ve alîkarîya D.Y. li ser hev derxist ser 12 milyar $an.

Qanûnê Parastina Sivîl Sezar ê 2019an jî di hezîrana 2020î de ket rewacê û li ser digel destûrdarên rejima Sûrîyeyê dezgehên bi rejimê ve girêdayî û yên li ser nifûsa sivîl zordarîyê dikin yan ew guman ji wan tê kirin xelekeke pêdankirinan D.Y. li ser wan hat pêkanîn.